

Wind vangen – hoe Winschoten haar molens beschermt

Interview met Ger Klein, wethouder gemeente Oldambt

Tekst: Nina van den Broek

Beeld: Anjo de Haan

2025 is door De Hollandsche Molen uitgeroepen tot het Jaar van de Molenbiotoop. Hiermee wil men aandacht vragen voor de schrikbarende achteruitgang van de omgeving van wind- en watermolens. Uit onderzoek blijkt dat 60% van de windmolens in ons land te maken heeft met een verslechtering van de windvang als gevolg van bouw van woningen en bedrijven en hoge beplanting. Bovendien ontnemen dergelijke ontwikkelingen het zicht op de molen en tasten daarmee de belevingswaarde ervan aan. Hoe zit dat in de molenstad bij uitstek: Winschoten? We vragen het wethouder Ger Klein van de gemeente Oldambt, portefeuillehouder van onder meer Monumenten.

Winschoten heeft een traditie hoog te houden als het om haar molens gaat. Al meer dan honderdvijftig jaar bepalen de windmolens Edens (1763), Berg (1854) en Dijkstra (1862) het silhouet van de stad. Horen deze drie historische molens bij de 60% van de windmolens in Nederland die kampen met problemen van windvang?

Nee, onze molens staan er wat dat betreft goed bij. We vinden het van groot belang dat ze kunnen blijven draaien, want stilstand betekent onherroepelijk achteruitgang.

Op oude kaarten is te zien dat de molens van Winschoten oorspronkelijk aan het Winschoterdiep lagen in een open landschap met kleinschalige bebouwing. Ze profiteerden van optimale windvang en zichtbaarheid. Toch werd molen Edens al in 1870 verhoogd. Wat was de reden?

Dat zou ook toen al te maken kunnen hebben gehad met stadsuitbreiding. In die tijd groeide Winschoten uit tot een echte handelsstad.

Door deze levendige handel ging het de molenaar kennelijk ook voor de wind en kon hij zich een verhoging permitteren.

De ontwikkelingen hebben sindsdien niet stilgestaan. Tussen 1870 en 1950 groeide de stad van circa 5000 tot ruim 15.000 zielen, met tegenwoordig een inwonertal van ruim 18.000. In 2006 werd een woon- en winkelcomplex aan het Oldambtplein gebouwd, op steenworp afstand van molen Edens die toen verhoogd werd. Hoe verliep dat proces?

In 1995 al voerde De Hollandsche Molen een campagne rondom molenbiotopen. Het doel van deze campagne was het verschaffen van inzicht in en begrip van de molenbiotoop. Deze campagne was aanleiding voor de gemeente Winschoten om in 2002 de molenbiotoop vast te stellen in een Kadernota. Op grond hiervan besloot de gemeenteraad in 2003 om molen Edens met drie meter te verhogen, zodat de nieuwbouw, het woon- en winkelcomplex, met een hoogte van dertien meter gerealiseerd kon worden.

Ik begreep van Jan Kugel, molenaar van Edens, dat de gemeente destijds door de provincie op de vingers getikt is omdat er een vergunning voor dit gebouw was afgegeven die tegen bovengenoemde Kadernota inging. Daarmee was er behalve stilstand ook een groot risico dat de wieken bij zuidwestenwind achteruit gingen draaien en, zoals Kugel het formuleerde, 'het gevaar dat de molen niet meer te vangen was'.

Jan Kugel weet dat ongetwijfeld beter dan ik. Het was mij niet bekend dat er destijds onterecht een vergunning is afgegeven, wel dat er enig gedoe is geweest.

Woningbouw is ook een van de grote maatschappelijke opgaven van nu. Wat zijn de ambities van de gemeente en hoe zijn de molenbiotopen daarbij verankerd in beleid en plannen?

Winschoten kampte tot een jaar of vijf geleden met een bevolkingsdaling waardoor de binnenstad te maken kreeg met veel leegstand. Maar we zijn nu uit de kramp van de krimp. Sterker nog, er is gebrek aan woningen. Door uit- en inbreiding proberen we dat de komende jaren op te lossen. Een van de plekken die een metamorfose ondergaat, is het voormalige terrein van het Sint Lucasziekenhuis dat bestemd zal worden voor wonen, werken en recreëren. Het spant erom of de Sint Lucaslocatie binnen de molenbiotoop valt, maar als dit het geval is, dan is het geborgd in het bestemmingsplan. Echter, dit dateert uit 2002 en is na 23 jaar hard aan vernieuwing toe. De reden dat er nog geen nieuw bestemmingsplan gemaakt is, heeft alles te maken met de nieuwe omgevingswet en het omgevingsplan dat daaruit moet voortkomen. Daar werken we op dit moment aan.

Behalve in het bestemmingsplan zijn de molenbiotopen geborgd in een Molenconvenant dat in 2009 samen met de toenmalige molenaars van Edens, Dijkstra en Berg is opgesteld en door de gemeenteraad bekrachtigd. In het convenant worden de stellinghoogten van de drie molens benoemd [*Edens 13 meter, Dijkstra 12 meter, Berg 10,20 meter NvdB*] en er is afgesproken dat binnen een straal van 240 meter niets boven deze drie

stellinghoogten mag uitkomen. Ook om die reden zijn langs de Nassaulaan boomsoorten geplant die niet hoger worden dan tien meter.

Biedt het omgevingsplan nieuwe kansen voor de molenbiotopen?

De Hollandsche Molen heeft 2025 niet voor niets uitgeroepen tot het Jaar van de Molenbiotoop. Dat heeft alles te maken met de implementatie

van de nieuwe omgevingswet. Dat zij dit moment aangrijpen om aandacht te vragen voor de omgeving van molens is een goede zaak. Als het nieuwe omgevingsplan wordt vastgesteld vervallen de bestemmingsplannen en we moeten ervoor zorgen dat de molenbiotopen goed verankerd worden. Wat dat betreft is het een goede wake-up call, ook voor ons als gemeente. Dat geldt overigens ook voor het verzoek van Erfgoedpartners voor dit interview over de molenbiotopen van Winschoten. Het wijst ons erop dat het alweer 23 jaar geleden is dat we de molenbiotopen opnamen in het bestemmingsplan en het Molenconvenant is inmiddels ook alweer 16 jaar oud. We moeten niet vergeten dat ze er zijn en dat we er in de plannen rekening mee houden.

Gemeente Oldambt is eigenaar van de drie molens in Winschoten. Is dat een lust of last?

Toen de molens midden jaren zestig hun economische functie verloren wilden de eigenaren ervan af en kwamen ze min of meer noodgedwongen in het bezit van de gemeente. Er is in minder gunstige financiële tijden wel eens geprobeerd om ze elders onder te brengen maar we moesten een dermate hoge bruidsschat meegeven dat dat niet gelukt is. Inmiddels zijn we er trots op; we hebben onszelf niet voor niets de slogan 'Winschoten Molenstad' toegedicht.

Adel verplicht?

Absoluut. De molens maken deel uit van de rijke cultuurhistorie van Winschoten en dragen bij aan de dynamiek van het centrum van Winschoten. Ze laten al meer dan honderdvijftig jaar hun wieken draaien en verdienen alle bescherming om dat te kunnen blijven doen. Vrije ruimte en vrije wind dus.

